

Óra ezüstláncon

„Minden elbeszélés út saját magunkhoz.”

KILENCEDIK FEJEZET

(amelyben megnyílik az ajtó e regény egy folyosóján,
avagy traktátus a statikáról)

Bognár Antal fordítása

A statika kifejtése az ajtók nyitogatásának és csukogatásának rendjében merül ki a regény beláthatatlan építményében. Emez ajtók mögött alakok élnek, akik megjelenése a regény színpadán nem volt előrelátva, ők csak a rá gondolás hálózatában léteznek, a megsejtett lehetőségek bábjai, egynapos rovarjai, eltemetett képek foglyai. Kívül esnek az olvasó látókörén, de valóságosságukból ez semmit nem von le. Megnyílik-e mégis valamelyik folyosó mélyén egy ajtó, az az elbeszélő pillanatnyi szeszélyétől függ, váratlan megtorpanásától a tűzlépcsőn, attól, hogy mit érzékel az építmény lélegzését füelve. Amikor a láthatatlan kéz megnyitja az ajtót, a bizonytalanságnak még nincsen vége. A bezárt szobában veszteglők idejét is méri az óra pergő homokja. A halmozódó ráncok és sebek reliefje az érzékeny író tollat valami váratlan irányba tereli.

Olivera Ermolenko, leánykori nevén Jovanović, régi belgrádi família sarja, amelynek szövevényes atyafisága kimeríthetetlen táp a másodrangú irodalomnak, e regény színterén abban a pillanatban jelenik meg ismét, amikor véget ér Ivan Bazarov mitikus ideje. Nem mellékesen, Olivera Ermolenko Belgrádban a III. gimnázium történelemtanára, és bevonulásával Ivan Bazarov életébe elkezdődik a főszereplő történeti ideje. Abban a pillanatban, amikor 1955. szeptember elején belép a tanterembe, és fejbiccentéssel jelzi az I. A osztály diákjainak, üljenek le, Olivera Ermolenko nem gyanítja még, hogy az osztálynaplóban, amelyet felütni készül, ott áll a név, amely életének kulcsa. Senki sincs az osztályban, akinek A betűvel

kezdődne a családneve, s amikor a névsor első lapjánál kinyitja, Olivera felolvassa az életről: „Ivan Bazarov.” Gyorsan lenyelve a torkában keletkezett gombócot mosolyogva méri végig a nyurga, szőke hajú, sötét szemű legénykét, akit akkor este látott először, amikor hazavitte Vladimir Bazarov zongorahangoló szerszámait, és tíz év után először találkozott Teodorával. Megmaradt az emlékezetében, hogyan szagolgatta Teodora kisfia, Ivan a hangvillákat, mintha a szaglás közelebb segíthetné ahhoz, hogy megfejtse a különös eszközök rendeltetését. Bólintott, és folytatta a névsorolvasást. De óra után a tanárban kinyitja az I. A naplóját a tanuló személyes adatainál. Megtalálja, amit keres: 1941. július 20., Velika Plana; a szülők neve: Teodora és Igor Bazarov.

Olivera Ermolenkót persze ott találhattuk volna e regény lapjain még abban az időben, amikor a Jovanović nevet viselte, és először látta meg a gyermek Igort, az ismert belgrádi zongorahangoló, Vladimir Bazarov fiát, egy esős októberi napon tehát, 1931-ben, amikor a két orosz megjelent a Jovanović család házában, a Neimaron. Olivera két évvel fiatalabb Igornál. Az első közös délutánjukat a ház verandáján töltik el, az őszi eső kopogását hallgatva. A Bösendorfer zongora széthangelődésének ritmusa Olivera és Igor találkozásaihoz bizonyosan egyéves kihagyásokkal teremtett volna alkalmat, ha a Neimar nem lett volna Vladimir Bazarov körzete. Kuncsaftjait körbejárva Vladimir be-benézett Igorral Jovanovićékhoz. Abban az időben történt ez, amikor még komolyan foglalkoztatta a nőülés gondolata, és látogatása egy-egy tekintélyes belgrádi családnál rendre meghimbálta a családta távolabbi ágait, amelyek végén vénlányok, elváltak és özvegyek punnyadoznak.

Olivera és Igor ismeretségének és pajtáskodásának tíz évéből megtelhetnének egy regény lapjai, de ez csak egy olyasféle regény lenne, amilyeneket Teodora Bazarov szeretett olvasni, az elkerülhetetlen boldog beteljesülés regénye, amelyben az egyes fejezetek az összetéveszthetőségig egyformák. Abban a regényben, amelyet Igor Bazarov végeszakadatlan gyakorlásai töltenek meg, felkészülése a zeneakadémiára, Olivera várakozása Igor következő látogatására, a boldog beteljesülés minden biznnyal elmarad. Ha valami érdekes lenne abban a regényben, az az 1940. év, amikor zenekarával Igor a Kontinental Szálló kerthelyiségében zenél Sušakon, Olivera pedig, már harmadéves történészhallgatóként, Crikvenicán nyaral, s barát-nőjével néhányszor átrándul Sušakra. Egy délután Igor a sušaki strandon alábukva a vízbe megsérti a homlokát. Az éjszakát Oliverával tölti. Jobb szeme fölött egy heg formájában tartós nyomot hagyott a sérülése.

Igor azonban egy ifjú ápolónővel, Teodora Tasićtyal jár, s ez év őszén Belgrádban feleségül veszi. A családi ünnepegen Olivera is ott van, mint

ahogy ezt a lakodalmi ebédnél készült fotó tanúsítja, ezt a fényképet veszi a kezébe Olivera Ermolenko 1955 szeptemberének azon a napján, amikor másodszor találkozik szembe Igor fiával, Ivannal. Az az érzése, hogy a felvételen a homályos folt, amely alakját takarja, nem alakját takarja, nem véletlenül keletkezett. Olivera hosszasan forgatja kezében a fényképet, tanulmányozza minden részletét, és hamar kiegészül benne mindazzal, ami nincsen rajta, de amit a fotó nélkül nem tudna visszaidézni: a paradús levegő illatát azon az októberi, többhetes esőzés után az első derült, kivételes meleg napon. Az átázott avar szaga rátelepszik Oliverára, miközben a csinoska Teodorát figyeli, akinek akcentusa a vendégseregben derültséget kelt. No persze, mindegyik Bazarov akcentussal beszél, ez különbözteti meg őket az előkelő belgrádiaktól, akiknek közegébe Olivera családja is tartozik, egészen természetes ilyenformán, gondolja Olivera, hogy a Bazarov család újdonsült tagja is magával vigyen az ő Bábel-tornyukba új szavakat és hanglejtéseket. E napon Bazarovék házában a lakodalmi ebédn Olivera birokra kelt az idővel, megkísérelte egy szempillantás alatt lepergetni mindazokat az éveket, amelyek a jövő időben rejlenek, megpróbált eltávolodni saját életétől, és valamelyik eljövendő napja felől, mely élete végére van iktatva, megbékélve felfogni, hogy mindez a sok élet és az életeket alakító minden esemény csak mulatságos tévedés, operett, amelyben nincs főszereplő, pontosan úgy, ahogyan Olivera gimnáziumi történelemtanára, Pavel Ermolenko orosz emigráns, aki Szentpétervárról menekülve végül Belgrádban kötött ki. És ekkor, abban a pillanatban, amikor a fényképezéshez álltak be, amikor a vendégsereg zajongása és nevetgélése egy kis időre elcsitult, s mindenki felöltötte a pózt az örökkévalósághoz, Olivera elszánta magát. Persze a felvételen ennek nincs nyoma, mert a fotók nem rögzítik a gondolatokat és az elhatározásokat, de miközben a fényképet nézegeti, tizenöt esztendővel a megörökített pillanat után, Olivera fülébe élesen visszacsengenek bocsánatkérése szavai, amelyekkel kimentti magát, amiért ilyen korán elköszön a társaságtól. A házból kilépve ködös szemmel mérte végig a kihalt doróli utcát, és elindult a Dušanova utca felé. A Kalemegdan alatti kanyar mögül megjelent a villamos, ugyanaz, amelyet tíz év múlva Emil Kohot vezet majd (ekkor egy másik járműben ül éppen, más városban). Olivera felszáll a villamosra, és fél óra múlva megnyomja a csengőt Pavel Ermolenko professzor lakásának ajtaján. Azon a télen férjhez megy hozzá, de Igor nincs jelen az esküvőjén. Az idő meglódulása, amit az események siettetnek, a szereplők végleges elszakadásával tesz pontot kettejük történetére.

TIZEDIK FEJEZET

(amelyben megpendítjük e regény lehetséges fejezeteit)

Olivera és Pavel Ermolenko kerek száz napot éltek házasságban, annyi időt, ameddig a történelemben néha császárságok és köztársaságok, demokráciák és diktatúrák állnak fenn, annyit, amennyi idő alatt úgy össze-sűrűsödhetnek az események, hogy előre meghatározzák egész évek, dekádok, évszázadok menetének ütemét; épp annyit, ahány napot Škodájában Michal Svoboda eltöltött. Mert van idő, amikor jobb az életünket egy autóban gubbasztva folytatni, amikor nagyon is rendjénvaló meghúzódni a kamrában, vagy a könyvtár csendjében átengedni magunkat saját mozgóképszínházunk biztonságos sötétjének.

A száz nap házasság Olivera Ermolenko életében meghatározta életvitelét a következő harmincnyolc esztendőre: egyedül élt kétszobás lakásában a Vračaron, kiközösítve a családból, amely azon a napon bomlásnak indult, ahogy a férje, Pavel Ermolenko meghalt. Mert azon a vasárnap reggelen, 1941 áprilisában embermilliók életútja térült el, és számosan letették a koloncot, amit mindennapi életük képviselt. Egy erőteljes „deus ex machina” révén törlődött sok adósság, megszakadt sok kapcsolat, sok vizsály elenyészett, és bármennyire tragikus nap is volt azok számára, akik bevégezték az életüket, a túlélők némelyikének kétségkívül valami újnak a nyitánya volt ez a nap.

Olivera Ermolenko a megszállás éveit városában töltötte el, családjától, barátaitól és ismerőseitől elszigetelten, minden idejét, éjjelét és nappalát könyvek, főképp a néhai férje könyvtárából vett történelmi jellegűek olvasásának szentelve. A francia mellé az orosz nyelvet is elsajátította, és teljesen körbevette magát a Pavel szájából sokszor hallott mondatokkal, ezek lettek Olivera kulisszái. Az anyagi világ ingatagnak bizonyult, a tárgyak elkallódtak, vagyonok veszttek oda egyik napról a másikra, új törvényeket alkottak, amelyek egészen más díszleteket kívántak meg, s a szereplőknek meghökkentő szerepeket osztottak le.

Az új idők emberei pedig sohasem hurcolnak poggyászt magukkal, mozgékonyak, mondogatta Pavel. Ha majd jól felhalmozódik náluk a poggyász, megint új idők jönnek.

Meséivel Pavel új térségekbe kalauzolta el Oliverát, azokba, amelyekből ifjúkorában kimenekült. A Nevszki proszpekt Olivera szeme előtt úgy jelent meg, amilyenként Pavel emlékezetében élt. A fantomtárság egész kísértetiességgel burjánozni kezdett, feltüneztek benne bizonyos személyek, akiknek a nevét Pavel folyton emlegette, s akik ugyancsak me-

nekültek, és leveleket küldözgettek Berlinből, Prágából, New Yorkból. Olivera elolvasta ezeket a leveleket, Pavel pedig hosszú bevezetőkkal és utóiratokkal toldotta meg őket. A levélírók az elbeszélések által olykor be-költöztek az életükbe, Olivera sok mindent megtudott a szokásaikról, jellemükről, előéletükről, mint ahogy Olivera is meglevenedett a Pavelhoz közelálló emberek tudatába, élt egy párizsi manzárdon, Berlinben az orosz negyedben, olcsó New York-i szállodában, mindazon címeken, amelyekre Pavel hosszú leveleket küldözgetett.

Mínta Pavel került volna a beszédet saját életéről; mínta ő maga is csak egy lett volna az ismerősei és barátai közül; mínta őt nem érintenék az események, azok az események, amelyek a szemük láttára változtatták meg az egész földrészt. Levett egy könyvet a polcra, és behúzódott a hálószobába, s ott az ágyra heveredve órákon át olvasott. Csak néha-néha, valami érdekes mozzanatra bukkanva hívta be Oliverát, s fennhangon olvasta neki, mit jegyeztek fel a Goncourt testvérek az általuk tapasztalt párizsi terrorról, vagy hogy hogyan látta Kropotkin az első napokat a forradalomban, amelyről csak azt az egyet nem lehetett tudni, vajon valóban lejátszódott-e. A madártávlat igen hamar pannóvá alakult, amelyen személyes sorsok kerültek előtérbe, és ezeket az életeket Olivera elkezdte Pavel módszerével követni. A hasonlóságokban vigaszra lelt.

És az a vasárnap reggel is az áthallások ideje volt, amikor megkezdődött Belgrád bombázása, ami Oliverát az ágyban találta, Pavelt a piacon érte. Utóbb megpróbált visszaemlékezni az utolsó szavakra, melyeket Paveltől kora reggel hallott, amikor a férfi a piacra indult. Egész életében őrizte fülében a hangját, azt a néhány mondatot, amelyeket az utolsó reggelen intézett hozzá, megrogzult benne a hanghordozás, ahogyan jelentőségteljesen Európa harmincéves háborúját említette fel: az volt róla a meggyőződése, hogy valamiféle titokzatos periódusosságával a járványoknak, három évszázad múltán újra kitör. Azután fogta a kosarat, arcon csókolta, és elment a piacra. Ez órában útirányát Belgrád felé közeledő hatalmas erejű repülőgépek készültek keresztezni. A Kalenić piacon, a pékség előtt érte a halál. Elenyészett vele a Nevszkij prospekt egy lenyomata, ahol felcseperedett, a mozdonyok zakolatása, amelyek a háború évében nyugatabbra vitték, elenyésztek a barátainak meg nem írt levelek, elenyésztek mindama komoly szándékok, amelyek egy élet sarokkövei voltak, mert az övé is, mint minden emberé, egyszerre tart a múltban és tart a jövőben. Csak a jelen nem létezik: feszes rugó, mely a jövőben foglaltakat egy pillanatban a múltba dermeszti. Másokba ágyazódó múltként, akik elenyészését valameddig számon tartják.

Pavel Ermolenko regénye mindazokban az időkben folyta, amelyekben a történelemmel foglalkozva Pavel élt, mindazokban a térségekben,

amelyeken át oly biztos léptekkel haladt, mintha a Nevszkij proszpekton járna. De mint ahogy minden ősi építménynek – s Pavel kövületember volt, többéletű ember –, ennek is a főfolyosója mellett titkos átjárói, lépcsői, pincerekeszei vannak, amelyek relikviákat őriznek. A Pavelről szóló regény valamelyik záró fejezetében, a rejtekajtók rendszerével, szembesítene bennünket egy asszony alakjával, akinek hasonlósága Olivera Jovanovičhoz bámulatos. Ezzel az asszonnal, Nina Vilovnával érkezett Pavel Berlinbe. A Sankt-Peterburg orosz nyelvű irodalmi folyóirat szerkesztőségében talált alkalmazást. Egy egész kis orosz sziget állt fenn Berlinben a huszadik század húszas és harmincas éveiben, és Pavel alighanem ebben a kis-Oroszországban maradt volna, amilyenekből Európában ekkoriban több is volt, ha nem alakulnak úgy a dolgok, ahogyan alakultak. Nina Vilovna dekoratorként dolgozott egy játékbaba-javító műhelyben, egy úgynevezett Puppen-Klinikben, melynek tulajdonosa egy orosz zsidó volt. A fia beleszeretett Ninába, a vonzalom kölcsönös volt, és egy napon, a családi megtakarítások java részét megkaparintva az ifjú pár Párizson keresztül titokban Amerikába repül. Hat hónap elteltével Pavel Ermolenko örökre odahagyja Berlint, és Belgrádban telepedik le, egy gimnáziumban történelmet és orosz nyelvet tanít. Három évvel később életében megjelenik Nina Vilovna – egy diáklány, Olivera Jovanović képében. Teljes hét év telik el addig, hogy Olivera becsönget Pavel Ermolenko ajtaján.

De ez a regény nem Pavelről és Oliveráról szól. Az ő életük csak pannó, melyen elbeszélésünk főhőse, Ivan Bazarov, mint valami tükörben, megsemléli a kulisszákat, mint ahogy néhány nappal Berlinből való távozása előtt Pavel Ermolenko nézett végig lakása ablakából egy költözést. A fölötté lévő lakásból egész nap a bútorok ide-oda huzigálásának zajai hallatszottak, a rakodómunkások a szűk lépcsőn hordták le a holmit, és bepakolták a ház előtt parkoló kék kamion rakterébe. Egyszer csak óriási tükör tűnt fel, a munkások vízszintes helyzetben cipelték, fényes oldalával felfelé, mely a berlini ég egy darabját tükrözte vissza, amikor pedig feltették a kamionra, más szögbe állították, s most egy futó percre a házfalak egy mezőjét fogta be, amelynek egyik átsuhanó ablakkeretében a második emeleten Pavel alakja virított.

Az ő eltávozása nem háborgatta az alatta lakókat. Pavel nem tologatott bútorokat. Holmiját három nagy bőröndbe csomagolta el, a felesleges könyveket a szekrényben hagyta, ugyanitt, egy dobozban ott maradtak a gyöngyök, rugók, vászoncipellők, orrocskák, ajkak, kicsiny karok, lábak, fejek – a Nina készítette babák testrészei, melyek között egy régimódi, nyakláncon függő női órát is talált. Távoztával a lakásban egy egész regényre való beltér maradt, olyan regényé, amelynek fejezetei, akárcsak a babák karja, feje, lába, örökre feledésbe merültek. Kétezer kilométert utazott a

vonatablakkal bekeretezve, amelyen át nézte a tájat, hidak rácsozata futott el előtte, alagutak sötétjén furakodott át, tekintetével az ismeretlen városok külterületein sorakozó házakat pásztázta. E hosszú utazáson először érezte úgy, hogy valójában nem a várostól távolodik, amelyben élete egy részét töltötte, hanem saját magától, magától, akit ott hagyott abban a tükörben, a babatagok között maradt önmagától (már soha senki nem fogja őket összezerakni), maga magától a kihajított könyvek aláhúzott soraiban.

Minden eltávolodás valójában közeledés, fogalmazódott meg Pavelban hosszú utazásán. Bizonytalanság nem nyomasztotta, mert barátja, aki megszervezte Pavel Belgrádba jövetelét, az orosz emigráció fontos alakja a Jugoszláv Királyságban, olyan biztos kézzel alapozta meg új életét, ahogyan ezt Nina Vilovna a babákkal tette.

És mint ahogy Pavel berlini lakásán a szekrényben ott maradtak a babák darabjai, amelyeket soha senki nem fog összerakni, ugyanígy minden regény terében is, amely bizonyos értelemben valóban afféle Puppen-Klinik, a láthatatlan széleken szanaszét lehetséges fejezetei elevenednek meg egy másféle történetnek. Mindörökké ismeretlenek maradnak a célállomások, amelyekre Emil Kohot járatai vinnének bennünket az általa lakott városok külterületein, mint ahogy névtelen emberek útvonalai is, akiket a Vladimir Bazarov birtokában fennmaradt levelezőlapok merevítettek ki, s azokkal együtt a Marienbadi üdvözetek feliratú dobozba kerültek, mint valami temetőbe. Ámde minden emberpéldányban a névtelenségek és feledtségek egy törékeny, de azért nyomatékos létezésben ötvöződnek.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

(amely Olivera Ermolenko utolsó napjáról szól)

Olivera Ermolenko lakásának nappali szobájából gyönyörű kilátás nyílt a folyóra; nem mintha a széles, háromszárnyas ablak eszményi kilátó lett volna, bár a keretében vígan elfér egy folyó, amely ívet leírva a híd alatt áramlik. Valójában sehol a környéken nem volt sem folyó, sem híd, csak a meredek utca, amely az egyik legnagyobb belgrádi tér felé haladt. De ebben a széles ablakkeretben minden elfért, amit a néző előtt állva elképzelt, még abból az időszakból, amikor az a néző Pavel Ermolenko volt, és amikor az ablak alatt a Néva folyt. A meredek utca a folyóra emlékeztetett, amely vízesésen át ereszkedik alá egy másik, rejtett szakaszba. A tekintet pedig, amely ezt az elképzelt folyót követte, miközben morajlása elért az átszellemült néző fülébe, ugyanúgy megtöbbszöröződött, mint a folyók, amelyek az elképzelt híd alatt folytak: a Néva, a Duna, a Volga, a Száva, az Elba, a Rajna, a Pó, a Weser.

Ermolenko asszony a közelgő látogatás tiszteletére ünnepélyesen kiöltözve járkált fel-alá a szobában, haja szépen kontyba igazítva, melyet elefántcsont hajtű ékesít, átható parfümillat lengi körül, s idegesen megmegerinti a tárgyakat. A széles, hajlott karfájú, kagylóhéjra emlékeztető, vastag, ciklámenszínű kárpittal borított kettős pamlag melletti asztalkán néhány könyv hevert, ezeket Ermolenko asszony egy-egy pillanatra felkapta, felütötte a megjelölt helyeken, azután megint letette az asztalra, és az ablakhoz lépett, melyen már másféle látvány volt installálva.

Mellén jobb felől ezüstláncon régimódi óra függött, fehér, ápoltságával néha megérintette. Az az óra, amely valaha Nina Vilovna keblét ékesítette.

A mutatók pontosan fél ötöt mutatnak. Harminc perc múlva a folyosón a látogatója léptei fognak visszhangozni, egyenletes és határozott léptek, olyanok, amelyek kétségkívül öntudatos személyre vallanak, léptek, amelyek mások, mint ugyanannak a személynek a negyed századdal korábbi léptei, amikor oly félénken koppantak az épület lépcsőházában. A füledt nyári nap mintha láthatatlan ólomnehezéket tenne az óramutatókra, így hát az idő lassan telik, és Ermolenko asszony arra gondol, hogy az egész világ megállt, beledermedt az augusztusi fények borostyánkővébe.

Háromnegyed ötkor Ermolenko asszony végre rászánta magát a kilesésre, úgyhogy újra az ablakhoz lépve kinézett a rombold alakú kereten át, amely egyenletesen himbálózott a hajóval együtt. A csatorna túloldalán paloták sorakoztak hosszúkás ablakokkal, vitrázs rozettával a kerekített csúcsívekben. Talán éppen ma, villant át Ermolenko asszony agyában, pontban ötkor (mert ő éveken át ebben az időpontban érkezett), két év elteltével ismét felhangoznak a léptei az épület lépcsőházában, és azok a lépések visszaállítják teste szilárd architektúráját, amely most, a szorongató várakozásban, törékeny és gyenge, a bőre fonnyadt és száraz, öreges májfoltok tarkítják.

Soha nem tévedett lépteinek színezete egészen rögzült érzelmi palettáján. És mint ahogy minden szín, minden, alig észlelhető átmenet a lehullott levélen saját neszét is tartalmazta, ugyanígy minden nesznek, minden zajnak vagy halvány sóhajnak megvolt a színbeli megfelelője. Olivera Ermolenko történelemtanár életének hatvan éve alatt elsajátította a múlt felidézésének képességét, bármilyen távoli és bizonytalan volt is az a múlt. A száraz tények közül világosan kihallotta a nevetést, a jajszót vagy a suttogást, egy gálya rajza nem pusztán rajz volt, de hangjegyzést is adott: a víz ütemes locsogása, az evezősök mezítelen, izmos testéről csorgott az izzadság, az agyagedényekből az áporodott víz szaga terjengett, a durva papíron fénylett a kifeszített bőr, amelyet a dobos fa dobverőkkel vert meg, megadva a ritmust az evezőknek. Egy lovascsapat a galopp éles hangját

hagyta maga után, egy páncélingen megvillant a nap, a porfelhők elvették a levegőt az olvasótól, a várak hideg hodályain elhelyezett kandallókból bükkfahasábok füstjének szaga szállongott, amitől nyugodtabb lehet az álmuk az alvóknak. A betűsorok között világok préselődtek át, a peremen életetek ütöttek tanyát, amelyeknek a szövegben számszerűségi határt szabtak. Néhány dekád, mely híján volt a jelentékenyebb dátumoknak a németalföldi síkságon vagy a Kárpátok alatt, eloszlott a könyvlapok között, mint a hangyabolyok, melyeket szigorú rituálék szabályoznak.

Már fél hat. Ermolenko asszony fülébe csak idegen léptek szüremle-
nek a folyosóról. És amikor hét óra felé letesz napi strázsálásáról, Olivera Ermolenko íróasztalához ül, és jegyzetfüzetébe beírja a jelentést, a kitépott lapot pedig találmásra beteszi egyikébe a nappali polcain sorakozó könyveknek. A könyvek fedele közé zárva egy hatalmas flottára való palackposta üzenetei úsznak, amelyek, ebben nem kételkedik, partot érnek, s ott valaki várja őket, valaki, aki egykor gyermek volt, ígéretes diák, leendő örököse annak a térségnek, amelyből két évvel korábban kilépett, gondolván, hogy örökre távozik belőle.

Olivera otthona egyetlen hatalmas postaláda, amelyet évek óta már senki sem ürít, levelek lapulnak a könyvlapok közt. Az pedig, aki ezt a levelesládát öröklé, a történelem örökös abszolvensé, az abszolút hallású és meg nem élt életetek végeláthatatlan archívumát birtokló Ivan Bazarov éjszakai portás a Hotel Bristolban, a recepción éjjelente pedánsan vezeti a vendégnyilvántartást, és természetesen gyakran gondolkodik új életéről, amelyet akkor kezdett, amikor elhagyta Olivera Ermolenkót. Az új élet azonban még most is azoknak a pannóknak a határai közt telt, amelyeket húsz éven át az ő tanárnője alakított.

Hosszú éjszakai ügyeletein, amikor elcsitulnak az est hangjai, és kial-
szanak a fények a hotelfolyosókon, Ivan Bazarov néha visszahallja Olivera Ermolenko hangját, a hangot, amely az 1979. évnek az utolsó augusztusi napján különös mód meghíttnek hatott, mintha olyasvalaki ülne mellette, akivel, furcsa kapcsolatban, az egész életét eltöltötte. Mindent, ami a végleges szakítás után következett, csak előző élete függelékeként élt meg. Azon az éjszakán, miközben csak úgy itta Olivera Ermolenko hangját, ismét az a tehetséges diák volt, aki rajongva merül el a történelemben, lúdbőrözve az idő torkában, amelyből bármely pillanatban előtörhet a vulkán kénköfűstje.

„Ami valójában történt, az a jelentős dátumok közé van szorítva, az egész történetírás csak egy gyorsíró feljegyzés, rejtjelek láncolata, amelyeket utóbb meg kell fejteni – magyarázta Ermolenko tanárnő. – Hogy megérinthess azokat a világokat, figyelned kell a csendet, türelmesen ki

kell várnod, hogy mindegyik elolvasott mondat szétívódjon benned, hogy a lombardiai ingoványból megcsapjon a korhadó cölöpök penészszaga, hogy beleszippants a kolostori kéziratmásolók festékeinek mérgező kipárolgásába, bármelyik írásmóddal rovatják is a krónikákat és a szentek életét, türelmesen meg kell várnod a teherhajók kirakódását Genovában, Odesszában, Triesztben, Sevillában vagy Hamburgban, hogy figyelmesen, egy tapasztalt vámtiszt szimatával becsüld fel a rakomány értékét, és sötétedéskor nézz be a kikötői lebujszokba, hogy a sarokba húzódva, puncsot szopogatva kifüledhesd a részeg matrózok történeteit, és már a következő napon, noha kissé fáradtan, hosszú útra indulj egy karavánnal a mongol pusztákon át, készen kell állnod arra, hogy mindent megesszel, amivel csak megkínálnak, arra, hogy megbarátkozz a nyelvvel, amely idegenül hangzik, mert a fogak, az íny, a nyelv találkozásakor mindegyre egyforma hangok keletkeznek, meg kell torpannod minden elolvasott mondat hídján, letekintve róla a mélységekbe, amelyek rejtve maradnak az előtt, aki kapkodva olvas.”

A fiú elragadtatottan bámul tanárnőjére. A nő sejti, hogy e percben a szavainál jobban lekötik blúza domborulatai, a könnyű selymen gyorsabban hatol át képzelete, mint a szövegen, amelyet éppen tanulmányoznak. Ermolenko tanárnő jobb tenyerét a fiú vállára teszi, ujjá hegyével közben végigsiklik a nyakán. Amikor megkérdezi tőle, képes lenne-e az előttük heverő szöveg, egy provance-i város messzi-messzi, nem létező napjáról üzenő tények alapján azt a napot létezőként leírni, úgy, mintha tegnap lett volna, bólint. Mielőtt szembesülne a tényekkel, érzékeltetni akarja vele, milyen környezetben lovagolt a 14. század ama távoli napján ez a francia gróf az utolsó a Cosi nemzetségből.

„Az est eljöttét tülökszó adta hírül – mondta Ermolenko tanárnő. – Ez volt a jeladás, hogy a pór nép oltsa ki a tüzet házaiban, mert félhomályban nem volt szabad munkálkodni. Besötétedett. A gyertya drága holmi, csak a gazdagok hosszabbíthatták meg segítségével a napjukat. Rá tudsz érezni egy ilyen estére? Meg tudod jeleníteni egy közönséges nap világát a 14. századból?”

A fiú megint bólintott.

„Mit látsz?”

„Virágokat látok, a mezőt borítják”, fogott bele a fiú, s Ermolenko tanárnő mezítelen keblei közt a sötét mélyedés, az a zug járt az eszében, amelyre blúza árnyékot vet, az éjszakát említette, és hozzátette még, hogy az éjszaka abban a században sötétebb és áthatolhatatlanabb volt, mint manapság.

„Lépj be a városkapun, és nézz szembe az utcával, az aljanéppel, a nyüzsgéssel, azzal a lármával, amit a mi fülünk már nem ismer”, biztatta Ermolenko tanárnő.

„Mindenfelé koldusokat látok, sokan közülük sánták és vakok, magatehetetlenek és nyomorékok, jártányi erejük sincsen, úgy vánszorognak a sáros utcákon, látom a kutyákat és a macskákat, majmokat is a tehetős házak balkonján, meg pávákat a magas kerítés övezte kertekben.”

„Amikor beleéled magad valamelyik régi század egy közönséges napjába, mindig vedd észre, hogy az emberiség e pillanatra meddig is jutott el. Nos tehát, továbbra is a 14. században járunk, Provance egy városában. Tudnod kell, hogy a kolerát még nem fékezték meg, a vérbaj ismeretlen, ellenben a lepra és a még pusztítóbb pestis mindenütt tombol, nincs még puskapor, vagy csak itt-ott ismerik, és a piacokon még nem árulnak krumplit, teát, kávét. És persze sincsen dohány”, mondta Ermolenko tanárnő, és felnyitotta a cigarettatartó faragott fedelét.

Elmosolyodik, cigarettát vesz az ajkai közé. A fiú most, ugyanolyan talpraesettséggel, amellyel a 14. századi ismeretlen provance-i városban mozgott, gondolatban a tanárnőjét csókolja, aki huszonegy évvel idősebb nála.

„De a nők akkor is szépítkeztek, kitépdesték a hajszálaikat, hogy szélesebbnek mutassák a homlokukat, vékonyították a szemöldöküket. Dohány nem volt még, de ebben a században kezdtek el szemüveget készíteni”, tette hozzá Ermolenko tanárnő mélyet szippantva a cigarettából.

Ezután mutatóujjával az asztalra koppintott, és bejelentette, hogy aznapra végeztek. Elégedett a felkészülésével a városi diákvetélkedőre.

„Legközelebb az avignoni pápai rezidenciába kukucskálunk be, itt egy egész fejezetet találsz a témáról”, mondta, és egy zöld, kemény táblás könyvet nyújtott felé.

„Még nem végeztünk”, szól Ivan, és e szavak kimondása közben ájulás környékezte.

„Még nem?”

„Az az avignoni palota...”

A Hotel Bristol bejáratán másodszor is csengettek. Székéről hirtelen felpattanva Ivan Bazarov az ajtóhoz sietett, hogy bebocsássa a kései vendéget. Az idegen az esti vonattal Münchenből érkezett Belgrádba. Miután a vendég, kezében szobája kulcsával eltűnt a lépcsőkön, Ivan hosszasan bámulta útlevelébe a beírást: Felix Kastendieck, született Milwaukee-ban, 1948. december 20-án.

A pult felett a faliórán pontosan tizenkét perccel elmúlt éjfél. Az óra csak két perccel mutatott kevesebbet, mint Olivera Ermolenko nyakláncos órája, amikor melléből felszakadt az utolsó sóhaj.